

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОРТФЕЛЮ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

В сучасних умовах інтелектуальний капітал стає одним з найважливіших факторів, що забезпечують стійкість бізнес-процесів підприємства, запорукою його подальшого успішного розвитку, одним з основних елементів створення та надання товарів і послуг. На великих підприємствах неабиякого значення набувають наукомісткі процеси, пошук та втілення нових виробів, технологій. Успішне вирішення подібних задач вимагає висококваліфікованого персоналу, який мав би володіти певним науковим, творчим потенціалом. Отже, дослідження розвитку, направленість потоків інтелектуального капіталу, їх взаємодія, науково-методичне забезпечення набуває досить вагомого значення, що характерно як для розвинутих країн Заходу та Сходу, так і для України, що володіє досить великими інтелектуальними наробітками.

Постановка проблеми. Як зазначає М. Хазин, патентний повірений України, фармацевтичні, харчові, сільськогосподарські підприємства та середній бізнес виявляють сьогодні найбільшу активність. Сучасні тенденції розвитку інтелектуального капіталу ставлять перед собою нові задачі – методика управління останнім з метою отримання високих показників інтелектуалізації використовуваних технологій, більш диференційований підхід до внесків робітників до результату роботи підприємства тощо. Однією з проблем управління інтелектуальним капіталом постає радикальна зміна підприємствами підходів до оцінки роботи.

Аналіз досліджень. Б. Данилишин та В. Куценко вважають, що інтелектуальний капітал майже не трансформується у виробництво, підприємства мають сумніви щодо кваліфікації підготовлених спеціалістів, але ефективне використання цього потенціалу вже в найближче десятиріччя могло б забезпечити високе зростання економіки, входження нашої держави до групи європейських країн-лідерів з соціально-економічного розвитку [1].

За словами Ю. Сипливого, начальника управління кредитних ризиків АКБ “ТАС-Комерцбанк”, наявність захищених інтелектуальних активів істотно впливає на оцінку бізнесу: “Приблизно 10-15% вартості підприємств, з якими нам доводиться працювати, припадає на частку традиційних об’єктів інтелектуальної власності. А при правильному захисту всіх елементів інтелектуального капіталу ця цифра може зрости до 30-40%”. Це підтверджує, що останні роки ринкова та балансова вартості підприємств істотно різняться, отже вірна оцінка роботи має важливе значення для підприємства [2].

Вирішуючи проблему управління інтелектуальним капіталом, Д. Степанов зважає на такі “перспективи” як проекція маркетингу, проекція внутрішніх бізнес-процесів, проекція навчання та зростання. В першу проекцію обов’язково включені показники, що визначають ціннісну пропозицію з боку підприємства, що в свою чергу визначає лояльність клієнтів стосовно постачальника продукції чи послуг. Так, наприклад, цінність для клієнта може представляти швидка доставка і швидкість реагування на отримане замовлення, тобто дана проекція включає інтелектуальний капітал через формалізацію таких категорій як лояльність клієнтів і цінність пропозиції. Друга проекція з’ясовує структурну частину інтелектуального капіталу, ідентифікацію внутрішніх бізнес-процесів, що підлягають вдосконаленню і розвитку з метою закріплення конкурентних переваг. Для кожного бізнес-процесу повинен визначитися “драйвер”, що характеризує його ефективність. Ефективність процесу є од-

ним з основних параметрів, що визначають створення цінності для покупців, що в свою чергу відображається на вартості інтелектуального капіталу і, відповідно, на вартості підприємства. Третя проекція визначає інфраструктуру, яку організація повинна побудувати для того, щоб забезпечити зростання і розвиток в довгостроковій перспективі, що безпосередньо пов'язано зі зростанням та підвищенням якості інтелектуального капіталу. В даній проекції основними “драйверами” ефективності можуть бути задоволення робітників, затримання співробітників, їх вміння та кваліфікація, можливість миттєво отримувати інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, генерація ініціатив, ефективність роботи інформаційної системи тощо. При визначенні ключових факторів вартості необхідно зважати на традиційні параметри, як витрати, доходи, капітальні вкладення тощо, але і на параметри, що впливають на інтелектуальний капітал, що забезпечує велику частку вартості підприємства [3].

В. Фесюн визначає інтелектуальний капітал підприємства як внесок у виробничу діяльність, що здійснюється людиною через характеристики, що визначають якість робітника підприємства, що матеріалізується або виявляється в процесі праці, яка створює товар, послуги з метою їх відтворення на основі персоніфікованого економічного інтересу кожного суб'єкту та їх сукупності. Людина – це форма існування інтелектуального капіталу, а інтелект – його суть [4].

В. Мосин відмічає, що поява категорії “інтелектуальний капітал” зумовлена розвитком якісних властивостей робочої сили, розширенням її впливу на суспільно-економічні процеси та залученням науки до активного формування економічної системи. За В. Мосиним, інтелектуальний капітал представляє собою соціально-економічну систему, що характеризується специфічними властивостями, зумовленими духовною природою його факторів. Основою інтелектуального капіталу є творчі властивості робочої сили, а також інші властивості робітника на певному етапі свого розвитку, що дозволяють стійко створювати надлишкову додаткову вартість.

В. Мосин пропонує наступні інструменти управління інтелектуальним капіталом підприємства:

- політику науково-технічного розвитку підприємства, що дозволить планувати перетворення властивостей капіталу, умов його обігу;
- організаційну структуру підприємства, що забезпечує оптимальне сполучення матеріальних, фінансових, трудових, інтелектуальних ресурсів формування цілісної системи факторів капіталу;
- структуру і форму власності, що дозволить стійко нарощувати швидкість обігу капіталу;
- інститут інтелектуальної власності, який повинен перевищувати норму прибутку в межах певного періоду часу за рахунок обмеження обіговості об'єктів інтелектуальної власності;
- трудове законодавство;
- систему управління людськими ресурсами, яка повинна визначати ефективність трудової діяльності і умови відтворення людських ресурсів не тільки в межах суспільства, але і перш за все в системі підприємства;
- мотивацію працівників;
- систему взаємостосунків [5].

Таким чином, *визначимо мету даної статті* – пропозиція методів оцінки роботи стосовно інтелектуального капіталу.

Основний матеріал дослідження. Отже, інтелектуальний капітал підприємства можна визначити як вартість, що приносить надлишковий прибуток в результаті

експлуатації інтелектуальних властивостей робітників або ж як систему стосунків різних економічних суб'єктів з метою раціонального відтворювання товарів, послуг, прибутку на основі прогресивного розвитку науки та персоніфікованих економічних інтересів суб'єктів.

Інтелектуальний капітал зазвичай включає наступне:

- людські активи (ресурси), тобто знання, досвід, творчість;
- виробничі потужності, не використовуватись інтелектуальні активи, тобто інформація, меморандуми, публікації;
- інтелектуальна власність, тобто патенти, видавничі права, комерційні таємниці, торгові марки;
- структурні активи, тобто культура, організаційні моделі;
- бренд-активи, тобто відомість, репутація, гудвіл.

Аналізуючи структуру інтелектуального капіталу, слід зазначити, що інтелектуальний капітал виробляється тоді, коли підприємство переслідує якусь ціль. Коли ж мета досягнута і підприємство отримує право на інтелектуальну власність, інтелектуальні активи відходять на задній план. Але ж так само можуть відійти на задній план і матеріальні активи – можуть простоювати виробничі потужності, повністю не використовуватись товарно-матеріальні запаси тощо. Тож склавши ці залишені матеріальні та нематеріальні активи, ми отримуємо суттєвий потенціал в прибутках будь-якого підприємства.

Управління інтелектуальним капіталом – це методологія збільшення не тільки вартості, але й результативності інтелектуального капіталу. Воно має прекрасні можливості стати успішною стратегією в майбутньому. Для ефективного управління інтелектуальними активами треба погодитися з тим, що не всі вони однакові. Деякі активи можуть вимагати вкладення коштів, деякі – їх вилучення, в той час як деякі зовсім можуть не мати ніякої цінності.

Об'єкти управління інтелектуальним капіталом – людські ресурси, інтелектуальні активи, інтелектуальна власність.

Під людськими ресурсами слід розуміти знання, якими володіють робітники підприємства і які важливі для його успішної діяльності. Цей вид інтелектуального капіталу не обіговий і невід'ємний від носія.

Інтелектуальні активи – це впорядковані об'єктивні знання, наділені властивістю обігоспроможності, пов'язані з фізичним носієм, або специфічні знання, на які фірма має права власності чи спроможна обмежити їх розповсюдження. Під інтелектуальними активами розуміються нематеріальні активи, що тісно пов'язані з певними робітниками, володіють обігоспроможністю і представляють собою об'єктивовану або зафіксовану на фізичних носіях інформацію або нові знання. Інтелектуальні активи повинні володіти властивістю захищеності і виступати джерелом інновацій.

Для досягнення значного прибутку від портфелю інтелектуальних активів не обов'язково вкладати багато коштів. Багато підприємств вже мають необхідні ресурси для створення і управління портфелю активів. Розробка і втілення процесу управління активами допоможе отримувати не тільки фінансову вигоду, адже підприємство може покращити стосунки зі споживачами та поставниками, стосунки між робітниками, продуктивність та збільшення прибутків, а також підсилити творчий підхід.

Найчастіше зустрічається п'ятиетапний процес управління інтелектуальними активами, де першим елементом виділяють створення атмосфери розуміння [6].

На нашу думку, не доцільно це відокремлювати в окремий підготовчий етап, адже очікування на зміни, розуміння програм та допомога колектива є важливим

елементом не тільки в розробці даного портфелю, тобто це має бути необхідною умовою існування робочого колективу і виробничого процесу в цілому. Отже, спробуємо представити схему процесу запровадження портфелю управління інтелектуальними активами (див. рис.1)

Рис. 1. Процес управління інтелектуальними активами

Отже, перший етап передбачає розгляд внутрішньої структури – політики, процесів всередині підприємства, зовнішньої структури – репутації підприємства, його імідж серед споживачів, акціонерів, компетентність співробітників, звіти щодо інтелектуальної власності, документи щодо реєстрації патентів, комерційної таємниці, ліцензійні угоди, зміст творчих і виробничих процесів, результати тестів, проекти, креслення, резюме, інші матеріали.

Другий етап передбачає розгляд компонентів, що складають інтелектуальні активи, тобто капітал, що використовується, капітал, що не використовується, але має потенціал до використання і капітал, який малоймовірно буде використовуватись. Це допоможе проаналізувати розподіл та використання всього інтелектуального капіталу.

Третій етап передбачає слідкування за використанням активів, матеріальними та нематеріальними інвестиціями. Специфіка кожної системи моніторингу залежа-

тиме від конкретного підприємства, але їй притаманні загальні сторони, такі як і в ідентифікації, тобто аудиті.

Четвертий етап – безпосереднє втілення портфелю в стратегічне бізнес-планування.

П'ятий етап передбачає стимулювання співробітників до обміну цінними ідеями, спостереженнями, після чого проводиться робота зі збору ідей, розміщення їх в одному сховищі і обробка. Можливий варіант опублікування проблеми, що вимагає рішення або оголошення “конкурсу рішень”.

Після проведення такої роботи є великі шанси на перегрупування компонентів на другому етапі. Проекти з управління можуть включати і додаткові елементи, наприклад:

- персоніфіковану стратегію навчання співробітників під конкретні вимоги посади, що займається в масштабах підприємства, з врахуванням початкової кваліфікації;
- оцінка знань та корекція;
- забезпечення збору та формалізація ноу-хау і технологічних прийомів тощо.

Висновок і перспективи подальших досліджень. На нашу думку, портфель управління інтелектуальними активами допомагає підприємствам визначити чітку мету і розробити шляхи її досягнення. До того ж, це є спроба збільшити свої прибутки без значних інвестицій та будь-якого ризику.

Однак багато сфер бізнесу, як юриспруденція, фінанси, інформація менеджменту, намагаються представити себе як постачальники послуг “додаткової вартості”. Проблема для них полягає в пошуку засобу ефективно користуватися перевагами своїх компетенцій. Отже, необхідно розробляти програми управління, орієнтовані на інтелектуальний капітал. Це дозволить отримати прибуток від адміністративних функцій.

Література

1. Б. Данилишин, В. Куценко. Интеллектуальные ресурсы в экономическом росте: пути улучшения их использования // Экономика Украины. – 2006. - №1. – с. 71- 79.
2. Д. Березовский. Мозгоуправы // Бизнес. – 2005. - № 5
3. Д. Степанов. Интеллектуальный капитал, сбалансированная система показателей и экономическая добавленная стоимость в системе управления, нацеленной на создание стоимости // www.dstepanov.spb.ru/publications/vbm01.htm
4. В. Фесюн. Структура интеллектуального капитала предприятия в современных условиях // www.aup.ru/articles/marketing/ar_445
5. В. Мосин. Система управления интеллектуальным капиталом как фактор развития корпоративных структур // www.aup.ru/articles/marketing/ar_404
6. www.e-xecutive.ru/print/publications/aspects/article_438